

УДК 351.854

DOI <https://doi.org/10.32782/2786-9385/2023-2-4>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БЛАГОДІЙНИХ ФОНДІВ ЯК НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Панишко Галина Тарасівна,
кандидат історичних наук, доцент,
кафедри політології та публічного управління
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
ORCID ID: 0000-0002-8870-1543

Одним з різновидів благодійних організацій є благодійний фонд, що має учасників та управляється учасниками, які мають свої активи для досягнення цілей благодійної діяльності. Відповідно, благодійність може бути заснована як на волонтерській, так і на професійній діяльності благодійників, благодійних фондів, яка орієнтована на допомогу та покращення соціальних стандартів окремих верств чи осіб суспільства. Загалом, благодійний фонд – це організація, що створюється з метою допомоги тим, хто цього потребує без очікування на винагороду. Благодійні фонди є юридичними формуваннями, що діють на основі статуту, мають учасників і контролюються ними. Фонд може мати як одного, так і декількох засновників. Будь-яке використання коштів фондом має юридичне обґрунтування та підтверджене відповідним документом. Українське законодавство визначає такі види благодійної діяльності: проведення благодійних аукціонів, конкурсів, негрошових латарей, інших заходів, що не заборонені законом; публічний збір благодійних пожертв; благодійна спільна діяльність та виконання контрактів (договорів) про благодійну діяльність; безоплатна передача бенефіціарам права користування та інших речових прав на майно і майнові права та ін. Засновниками благодійних фондів можуть бути дієздатні фізичні та юридичні особи, крім органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб публічного права. Засновники благодійного фонду або уповноважені ними особи приймають рішення про створення такої організації, затверджують їх установчі документи, склад органів управління, приймають рішення, пов'язані з утворенням і державною реєстрацією благодійної організації.

Ключові слова: законодавство України, благодійний фонд, державна реєстрація, неприбуткова організація, статут, благодійна програма, оподаткування, форми власності, фізичний і юридичні особи, іноземні громадяни, соціальні проекти.

Panyshko Halyna. Legal regulation of charitable foundations as non-profit organizations in Ukraine

One type of charitable organization is a charitable foundation, which has members and is managed by members who have their own assets to achieve the goals of the charity. Accordingly, charity can be based on both volunteer and professional activities of philanthropists and charitable foundations, which is focused on helping and improving the social standards of individual segments or individuals of society. In general, a charitable foundation is an organization that is created for the purpose of helping those who need it without waiting for reward. Charitable foundations are legal entities that operate on the basis of a charter, have participants and are controlled by them. A fund may have one or several founders. Any use of funds by the foundation has a legal basis and is confirmed by the relevant document. Ukrainian legislation defines the following types of charitable activities: holding charity auctions, competitions, non-monetary donations, and other events that are not prohibited by law; public collection of charitable donations; charitable joint activities and implementation of contracts (agreements) on charitable activities; free transfer to beneficiaries of the right to use and other material rights to property and property rights, etc. The founders of charitable foundations can be legally capable individuals and legal entities, except for state authorities, local governments, and other legal entities of public law. The founders of a charitable foundation or persons authorized by them make a decision on the creation of such an organization, approve their constituent documents, the composition of management bodies, and make decisions related to the formation and state registration of a charitable organization.

Key words: legislation of Ukraine, charitable foundation, state registration, non-profit organization, charter, charitable program, taxation, forms of ownership, individuals and legal entities, foreign citizens, social projects.

У демократичній державі інститути громадянського суспільства відіграють надзвичайно важливу роль і є основною альтернативою у забезпеченні великої кількості суспільних благ. Динамічний розвиток суспільства вимагає того, щоб передача знань, досвіду та основних суспільних норм могла би забезпечуватися різними шляхами [1].

Благодійні організації реалізують діяльність на підставі установчих документів, які можуть визначити особливості діяльності такої організації і не повинні суперечити законам України. Установчим документом благодійного фонду є Статут. Рівень демократизму в будь-якій країні залежить здебільшого від характеру відносин між державою та громадянським суспільством. Організації «третього сектору» є важливими складниками громадянського суспільства, а через них бізнес у межах системи соціального партнерства – між організаціями громадянського суспільства, бізнесу та держави [2, с. 35–42].

Благодійні фонди – організації, оформлені як юридичні особи, що використовують пожертви на реалізацію благодійних програм. Більшість цивілізованих країн на рівні законодавства підтримує благодійність, надаючи фондам, а також особам, що здійснюють добровільні пожертви податкові пільги.

У той же час не можна розцінювати фонд як інструмент для оптимізації податкових витрат. Сучасне законодавство не дозволяє займатися комерційною діяльністю, прикриваючись благодійністю і не виплачуючи податки в повній мірі. Тому всі сучасні фонди – це некомерційні недержавні організації.

В цілому фонди ведуть так звані соціально орієнтовані напрямки або розподіляють гранти на навчання та наукові дослідження в певній соціально значущій галузі. Фінансування для своєї діяльності фонди можуть знаходити такими способами:

- отримання добровільних пожертвувань від фізичних осіб та юридичних установ;
- отримання субсидій та дотацій із місцевого та державного бюджету;

- отримання цільового фінансування або грантів від інших благодійних фондів;

- ведення не забороненої законодавством комерційної діяльності;

- вкладення фінансів у акційні папери або зберігання їх на депозитних рахунках.

Роботу Благодійного Фонду відображає Статут, де прописано зокрема, принципи роботи, методика забезпечення коштів і розподілу пожертв. Своїм Статутом кожна благодійна організація визначає відсоток від грошових надходжень для покриття безпосередньо потреб фонду. Зазвичай, мова йде про 20 % від кожного фінансового надходження, які витрачаються на оренду приміщень, виготовлення рекламної продукції, зарплати основним співробітникам, транспортні витрати тощо.

Основні співробітники – це особи, що займають ключові посади в роботі фонду і відповідають за організацію діяльності: керівник, бухгалтер, юрист і т. д. На соціальні та агітаційні роботи дозволяється залучати волонтерів, які працюють на добровільних засадах.

Благодійний фонд веде діяльність згідно із затвердженою програмою, розвиваючи саме зазначені напрямки. Передача коштів стороні, що їх потребує, відбувається за різними схемами, залежно від призначення і обсягу фінансування фондів:

- передача грошей безпосередньо особі, яка їх потребує (пенсіонеру, хворій людині і т. д.);

- оплата певних послуг (навчання студентів, лікування пацієнта або групи пацієнтів тощо);

- закупівля і передача речей людям, які цього потребують (військові, жителі районів, що пережили стихійні лиха);

- фінансування діяльності вузько-спеціалізованих фондів.

Схема або структура благодійного фонду багато в чому залежить від специфіки його діяльності. Однак, загальні риси є у всіх благодійних організацій – це, зокрема, стосується побудови керівної вертикалі. Вищим органом управління ряду благодійних фондів

України вважається колегіальний орган (найчастіше – загальні збори), що діє відповідно до прийнятого Статуту організації. Орган управління наділений правом затвердження Статуту (або Положення) благодійного фонду, внесення поправок в нього, обрання виконавчого та контрольного органів, затвердження напрямків і програм благодійної діяльності, прийняття інших ключових рішень.

Виконавчий орган фонду – управління. Його повноваження визначені Статутом або Положенням організації. Поточну діяльність благодійного фонду забезпечує адміністративно-виконавчий орган: директор (або президент), група директорів за напрямками. Їх повноваження визначені Статутом організації. Функції контролю за роботою організації виконує наглядова рада фонду, склад якої визначає засновник (засновники) фонду.

Діяльність благодійників і благодійних організацій має суспільний характер, що не суперечить їх взаємодії з органами державної влади і не позбавляє права на отримання державної підтримки. Фізичні та юридичні особи можуть займатися благодійництвом разом з відповідними благодійними організаціями, зареєстрованими в установленому законодавством порядку. Благодійна організація може одночасно займатися декількома видами благодійної діяльності. Конкретні її напрями визначаються благодійниками і Статутами (Положеннями) благодійних організацій.

Законодавство України про благодійну діяльність та благодійні організації базується на Конституції України [3]. Другим за значенням, після Конституції України є Цивільний Кодекс України [4], а також Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [5]. Цей Закон втратив чинність на підставі Закону України № 5073-VI від 05.07.2012. Благодійність організацій регулюється низкою міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та іншими нормативно-правовими актами.

Які ж законодавчі акти регулюють діяльність благодійних організацій? Вперше було передбачено можливість створення організацій, діяльність яких спрямована на задоволення та захист законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших загальних інтересів громадян Законом України «Про об'єднання громадян», прийнятим Верховною Радою України 16 червня 1992 року № 2460-XII (Закон втратив чинність на підставі Закону № 4572-VI від 22.03.2012, ВВР, 2013, N 1, ст.1). Однак, цей законодавчий акт та підзаконні нормативно-правові документи, що були прийняті на його виконання, не ввели до правової термінології терміни «благодійництво» і «благодійна діяльність». Такі терміни було застосовано у Постанові Президії Верховної Ради України 26 жовтня 1992 р. № 2731-XII «Про благодійні фонди» (Зі змінами та доповненнями. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 52, ст. 687). (Постанова втратила чинність на підставі Постанови ВР № 179-XIV від 14.10.98, ВВР, 1998, № 48, ст. 297). Одночасно з цими актами вперше було дозволено юридичним особам, в тому числі нерезидентам, брати участь у створенні та функціонуванні благодійних фондів, а отже, в здійсненні безпосередньої благодійної діяльності в Україні.

Ряд українських законодавчих документів, прийнятих у 90-х роках ХХ ст. передбачали шляхи легального здійснення благодійності в режимі пільгового оподаткування об'єктів та суб'єктів благодійної діяльності. Серед них такі законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти:

- Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.1994 р. № 334/94-ВР (Закон втратив чинність на підставі Кодексу № 2755-VI від 02.12.2010 р. ВВР, 2011, № 13-14, № 15-16, № 17 ст. 112);

- Указ Президента України «Про справляння податку на добавлену вартість з імпортованих товарів» від 30.06.1995 р. № 499/95 (Указ втратив

чинність на підставі Указу Президента від 27.01.1999 р. № 70/99);

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про впорядкування, приймання та розподіл гуманітарної допомоги» від 24 липня 1993 р. № 573 (Постанова втратила чинність на підставі Постанови КМУ № 553-20000-п від 22.03.2000 р.);

- Розпорядження Кабінету Міністрів «Про звільнення від ввізного мита» від 17 вересня 1993 р. № 740-р (Розпорядження втратило чинність на підставі Постанови КМУ від 29.11.1995 р. № 957-95-п)

- Указ Президента України «Про пільги щодо оподаткування добровільних пожертвувань юридичних та фізичних осіб» від 21 серпня 1995 р. № 750-95 (Указ втратив чинність на підставі Указу Президента № 847/96 від 15.10.1996 р.).

Положеннями Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР було передбачено звільнення від податку на прибуток підприємств коштів, матеріальних цінностей та нематеріальних активів, що надаються безкоштовно у вигляді фінансової допомоги або добровільних пожертвувань юридичних та фізичних осіб, у тому числі нерезидентів, на користь громадських та релігійних організацій, фондів та установ, метою діяльності яких не є одержання прибутку для здійснення ними екологічної, оздоровчої, аматорської, спортивної, культурної, освітньої, наукової та благодійної діяльності, а також звільнення від аналогічного податку чотирьох відсотків балансового прибутку підприємств у вигляді грошових коштів, матеріальних цінностей і нематеріальних активів, що перераховуються такими підприємствами до вищезгаданих фондів, установ, організацій для здійснення ними різних видів благодійної діяльності. (Закон втратив чинність на підставі Кодексу № 2755-VI від 02.12.2010 р. ВВР, 201, № 13-14, № 15-16, № 17 ст. 112).

Досить ефективним для використання при звільненні від податку на добавлену вартість на импорт був Указ Президента України «Про справляння

податку на добавлену вартість з імпортованих товарів» від 30 червня 1995 року № 499/95, що дозволяв господарюючим суб'єктам, а отже і неприбутковим організаціям та благодійним фондам, отримувати необхідні для їх діяльності імпортовані товари без справляння податку на добавлену вартість. (Указ втратив чинність на підставі Указу Президента від 27.01.1999 р. № 70/99).

24 липня 1993 року Кабінетом Міністрів України було прийнято Постанову «Про впорядкування, приймання та розподіл гуманітарної допомоги» № 573, яка передбачала звільнення об'єктів гуманітарної допомоги під час переміщення через митний кордон України від ввізного мита. Однак застосування цього нормативного документа було звужено вичерпним переліком об'єктів, що визнаються ним як гуманітарна допомога. Цей перелік міг бути розширеним в кожному конкретному випадку разовим дозволом. (Постанова втратила чинність на підставі Постанови КМУ № 553-20000-п від 22.03.2000 р.).

Звільнення від ввізного мита також передбачало Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1993 р. № 740-р, а саме на прилади, обладнання і запасні частини до них, матеріали для обладнання, реактиви, зразки та матеріали для дослідів, а також науково-технічну літературу, що ввозиться в Україну лише фізичними і юридичними особами виключно для підтримки неприбуткової науково-технічної діяльності науково-дослідних установ і безпосередньо українських вчених. (Розпорядження втратило чинність на підставі Постанови КМУ від 29.11.1995 р. № 957-95-п).

Указ Президента України «Про пільги щодо оподаткування добровільних пожертвувань юридичних та фізичних осіб» від 21 серпня 1995 р. № 750-95 у свій час комплексно вирішив питання пільгового оподаткування об'єктів та суб'єктів благодійної діяльності, таких як громадські, релігійні організації, фонди, установи та заклади, метою яких є не одержання прибутку й доходи яких формуються виключно з добровільних пожертвувань та членських внесків

та (або) бюджетних асигнувань. За здійснення ними екологічної, оздоровчої, культурної, освітньої, наукової та благодійної діяльності було встановлено безподатковий режим одержання коштів, матеріальних цінностей та нематеріальних активів, які надходять безкоштовно у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань від інших юридичних та фізичних осіб, у тому числі нерезидентів. Цей пільговий режим поширюється на звільнення коштів, одержаних як добровільні пожертвування, від обов'язкових платежів до бюджетів і внесків до державних цільових фондів обов'язкового продажу на міжбанківському валютному ринку надходжень в іноземній валюті, а також на звільнення товарів на обкладання податком на добавлену вартість, акцизним збором та ввізним митом під час переміщення таких товарів через митний кордон України. Для фізичних осіб – одержувачів благодійної допомоги, Указом передбачалися пільги в оподаткування суми добровільних пожертвувань, одержаних як в грошовій, так і натуральній формі, незалежно від їх розміру. Щоправда, цей Указ не звільняв від обкладання податком на добавлену вартість обороти безкоштовної передачі товарів (робіт, послуг), включаючи імпорتنі, на користь фізичних осіб, а також не вирішив питання звільнення від ввізного мита товарів, що закуповувалися за кордоном за власні кошти неприбуткових організацій. (Указ втратив чинність на підставі Указу Президента № 847/96 від 15.10.1996 р.).

У подальший період було прийнято ряд Законів та підзаконних актів, які дають можливість державної реєстрації благодійних організацій, надання ними гуманітарної допомоги тощо:

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації благодійних організацій» від 30.03.1998 р. № 382;

- Закон України «Про гуманітарну допомогу» від 22.11.1999 р. № 1192-XIV;

- Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-

підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 р. № 755-IV;

- Закон України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 р. № 4572-VI (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 1, ст.1)

- Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження форм заяв у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 18.11.2016 р. № 3268/5

У Закон України України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 р. № 5073-VI були внесені окремі правки та доповнення (редакція від 16.04.2022, підстава № 2173-IX) [6]. Безпосередніми формами здійснення благодійної діяльності суб'єктами благодійництва, відповідно до цього Закону є:

- надання одноразової фінансової, матеріальної та іншої допомоги;

- надання систематичної фінансової, матеріальної та іншої допомоги;

- фінансування конкретних цільових програм;

- допомога на основі договорів (контрактів) про благодійну діяльність;

- дарування або дозвіл на безоплатне (пільгове) використання об'єктів власності

- дозвіл на використання своєї назви, емблеми, символів;

- надання безпосередньої допомоги особистою працею, послугами чи передачею результатів особистої творчої діяльності;

- прийняття на себе витрат по безоплатному, повному або частковому утриманню об'єктів благодійництва;

- здійснення інших благодійних заходів, не заборонених законом.

Благодійні організації набувають прав та обов'язків юридичної особи з моменту їх державної реєстрації, що передбачає включення відповідного запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Засновниками благодійних організацій можуть бути дієздатні фізичні та юридичні особи, крім органів державної влади,

органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб публічного права. Державну реєстрацію благодійної організації здійснюють у загальному порядку реєстрації юридичних осіб державні реєстратори за місцем знаходження благодійних організацій відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» [7].

Благодійна організація, яка відповідає вимогам податкового законодавства, не є платником податку на прибуток

та включається до реєстру неприбуткових установ та організацій з ознакою неприбутковості (0036).

Отже, благодійний фонд, як і інша неприбуткова організація, може бути засновником комерційного товариства. Дохід, отриманий благодійним фондом від діяльності ТОВ має бути використаний виключно на його статутну діяльність та не може бути розподілений у будь-який спосіб між засновниками, учасниками, працівниками благодійного фонду, крім оплати їх праці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Брошура «Законодавче регулювання діяльності неприбуткових організацій: світовий досвід та рекомендації для України». 01 жовтня 2001. URL: <https://parlament.org.ua/2001/10/01/broshura-zakonodavche-regulyuvannya-ngo>

1. 2.Панишко Г. Т. МБФ «Скандинавська Дитяча Місія» та ВОБФ «Дитяча Місія. Україна»: благодійна діяльність, партнерська взаємодія у реалізації соціальних проєктів. *Acta Securitatae Volynienses*. Видавничий дім «Гельветика». 2023. № 1. 54 с.

2. Конституція України. № 254к/96-ВР, редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Цивільний Кодекс України. № 435-IV, редакція від 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

4. Закон України «Про благодійництво та благодійні організації» від 16.09.1997 р. № 531/97-ВР (втратив чинність на підставі Закону № 5073-VI від 05.07.2012.)

5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/531/97-%D0%B2%D1%80#Text>

6. Закон України України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 р. № 5073-VI були внесені окремі правки та доповнення (редакція від 16.04.2022, підстава № 2173-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>

7. Закон України Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань 15 травня 2003 року № 755, редакція від 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

REFERENCES:

1. Laboratoriia zakonodavchychkh initsiatyv (2001). Broshura "Zakonodavche rehuliuвання diialnosti neprybutkovykh orhanizatsii: svitovyi dosvid ta rekomendatsii dlia Ukrainy" [Brochure "Legislative regulation of non-profit organizations: world experience and recommendations for Ukraine"]. Retrieved from: <https://parlament.org.ua/2001/10/01/broshura-zakonodavche-regulyuvannya-ngo> [in Ukrainian]

2. Panyshko H. T. (2023). MBF "Skandynavska Dytiacha Misiia" ta VOBF "Dytiacha Misiia. Ukraina": blahodiina diialnist, partnerska vzaiemodiia u realizatsii sotsialnykh proiektiv [MBF "Scandinavian Children's Mission" and VOBF "Children's Mission. Ukraine": charitable activity, partnership interaction in the implementation of social projects]. *Acta Securitatae Volynienses*. Vydavnychiy dim "Helvetyka". № 1. 54 s. [in Ukrainian]

3. Verkhovna Rada of Ukraine (2020). Konstytutsiia Ukrainy. № 254k/96-VR, redaktsiia vid 01.01.2020 [Constitution of Ukraine. No. 254k/96-VR, edition dated 01.01.2020]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian]

4. Verkhovna Rada of Ukraine (2024). Tsyvilnyi Kodeks Ukrainy. № 435-IV, redaktsiia vid 01.01.2024 [The Civil Code of Ukraine. No. 435-IV, edition of 01.01.2024]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [in Ukrainian]

5. Verkhovna Rada of Ukraine (1997). Zakon Ukrainy "Pro blahodiinytstvo ta blahodiini orhanizatsii" vid 16.09.1997 r. № 531/97-VR (vtratyv chynnist na pidstavi Zakonu № 5073-VI vid

05.07.2012.) [Law of Ukraine "On Charity and Charitable Organizations" dated September 16, 1997 No. 531/97-VR (expired on the basis of Law No. 5073-VI dated July 5, 2012)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/531/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian]

6. Verkhovna Rada of Ukraine (2022). Zakon Ukrainy Ukrainy "Pro blahodiinu diialnist ta blahodiini orhanizatsii" vid 05.07.2012 r. № 5073-VI buly vneseni okremi pravky ta dopovnennia (redaktsiia vid 16.04.2022, pidstava № 2173-IX) [The Law of Ukraine "On Charitable Activities and Charitable Organizations" dated 07/05/2012 No. 5073-VI was amended and supplemented (edited on 04/16/2022, basis No. 2173-IX)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> [in Ukrainian]

7. Verkhovna Rada of Ukraine (2024). Zakon Ukrainy Pro derzhavnu reiestratsiiu yurydychnykh osib, fizychnykh osib – pidprijemtsiv ta hromadskykh formuvan 15 travnia 2003 roku № 755, redaktsiia vid 01.01.2024 [Law of Ukraine On State Registration of Legal Entities, Individual Entrepreneurs, and Public Organizations of May 15, 2003 #755, revised as of January 1, 2024]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> [in Ukrainian]